

שיעור עשרים ושבעה

ייחד לו בית

בגמרא (ו ע"א) :

תנו רבנן : נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו – אין זקוק לבער. הפקידו אצלו – זקוק לבער. יחד לו בית – אין זקוק לבער, שנאמר לא ימצא. מאי קאמר? אמר רב פפא: ארישא קאי, והכי קאמר: הפקידו אצלו – זקוק לבער, שנאמר לא ימצא. רב אשי אמר: לעולם אסיפא קאי, והכי קאמר: יחד לו בית – אין זקוק לבער, שנאמר לא ימצא בבתיכם – והא לאו דידיה הוא, דנכרי כי קא מעייל – לביתא דנפשיה קא מעייל.

ופירש רש"י, ש"ייחד לו בית" היינו שלא קיבל עליו אחריות, אלא אמר לו "הרי הבית לפניך".

והקשה ר"י על שיטת רש"י :

וקשה לר"י: מאי איריא "ייחד", אפילו לא יחד נמי? והכי נמי מסיק בסמוך למימר דשכירות קניא?

ולכן מפרש רבינו תם :

ופירש רבינו תם, דאפילו באחריות מיירי, ומשום הכי מפיק מלא ימצא, דלא חשיב מצוי כיון שיחד לו בית. ורב פפא אית ליה מסברא כיון שיחד לו בית הוי כאלו קיבל עליו אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי.

לשיטת רבינו תם, כאשר ייחד לו בית – אינו עובר עליו אפילו אם קיבל אחריות.

שיטת הרמב"ן, שכבר דנו בה בשיעורים קודמים, שאינו עובר בכל יראה ובל ימצא עד שיהיה שלו וגם ברשותו. וכ"כ רבינו דוד ועוד.

אך הרמב"ם (פ"ד מהל' חו"מ ה"ב) כתב :

הא למדת, שחמץ של ישראל אם הניחו ברשותו אפילו טמון ואפילו בעיר אחרת ואפילו מופקד ביד גוים – הרי זה עובר משום לא יראה ולא ימצא, וחמץ של הקדש או של גוי שהיה אצל ישראל, אפילו היה עמו בבית – הרי זה מותר מפני שאינו שלו...

א"כ: הרמב"ם סובר, שבחמץ שלו עובר עליו בכל מקום, ואין צורך שיהיה ברשותו. אך הרמב"ן, רבינו דוד ועוד סוברים, דבעינן גם שלו וגם ברשותו.

יוצא, לפי הרמב"ם, שבחמץ של ישראל ממש, אין אבחנה בין ברשותו שלו לבין ברשות חברו. אך בנכרי יש חילוק. וצ"ב בסברא.

ואכן רבינו פרץ מחלק כהרמב"ם, בין חמץ שלו ממש, שעובר עליו מ"מ, לבין חמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות, שעובר רק ברשותו.

סברת הרמב"ן ורבינו דוד היא כך: עצם האיסור בחמץ של ישראל הוא כבר חידוש, שהרי הוי איסור הנאה, והתורה חידשה כאילו הוא ברשותו. וא"כ מהיכי תיתי לחדש יותר מזה, שאפילו אם אינו ברשותו יתחייב, הא אין לך בו אלא חידושו.

והראשונים שסוברים שעובר אף אם חמצו מופקד ביד גויים, צ"ל דס"ל שזה רק כאשר החמץ שלו ממש, דאל"ה ודאי אין לחייבו על כך.

השו"ע (סי' תמ סע"א) מביא להלכה בסתם את שיטת הרמב"ם ועוד, שקבלת אחריות היינו לגניבה ואבידה, כשומר שכר (דנו בזה בשיעור עשרים וחמישה).

ובשלטי גיבורים (דף ב) כתב בשם ריא"ז, שאם נכרי הפקיד חמצו ביד ישראל וקיבל עליו אחריות, אפילו אם חזר והפקידו ביד נכרי אחר שאינו בעליו – ה"ז עובר עליו, הואיל וקיבל עליו אחריות. וכן פסק הרמ"א להלכה (שם). וכתב המג"א (סק"א), דדווקא כאשר הפקידו ביד נכרי אחר שאינו בעליו, אך אם הפקידו בחזרה אצל בעליו – אינו עובר. וכך דייק בדברי הרמ"א שכתב "אחר", וכן משמע מלשון הריא"ז שבשלטי"ג הנ"ל.

ובפשטות, זה אינו כר"ת, הסובר שבכל מקרה שיחד לו בית – אינו עובר עליו.

וצ"ב בטעם החילוק בין "נכרי אחר" לבין "בעליו".

ונראה שהטעם פשוט, שכאשר הפקידו ביד נכרי אחר, ההפקדה היא בכדי שישמור את החמץ עבור הבעלים הגוי, וא"כ אותו נכרי אחר הוא כשליח של ישראל לשמור את החמץ, וממילא ישראל עובר עליו. אך כאשר החזירו לידי בעליו – כאן ישראל כבר לא מתחייב בשמירה, משום שאף אם נאמר שהבעלים שומר עבור ישראל, מ"מ יש כאן רצון עצמי שלו לשמור על חמצו, ולא עבור ישראל גרידא (ולכן לא דמי למקרה שהפקידו אצל גוי אחר שאינו בעליו).

ומעתה ניתן לומר שרבינו תם יודה לשיטת הריא"ז, משום שכאשר הפקידו אצל נכרי אחר יודה ר"ת שעובר בכ"י וב"י, ורק כשהפקידו אצל בעליו אינו עובר.

איברא, דבחק יעקב כתב, דמ"ש הרמ"א "אינו יהודי אחר" – לא דווקא, וה"ה כאשר

הישראל הפקידו בחזרה אצל הגוי שהוא בעליו.

ולכאורה לפי דבריו ודאי שהרמ"א אינו פוסק כר"ת, שהרי ר"ת כתב דאע"ג דמיירי באופן שקיבל עליו אחריות – בכל זאת אינו עובר עליו, משום שהחמץ נחשב בביתו של הנכרי.

אך הח"י כותב, שיש להבדיל בין מקרה שייחד לו בית מעיקרא, בשעת קבלת החמץ, לבין מקרה שקיבל את החמץ לידו ואח"כ ייחד לו בית. וא"כ אף ר"ת יודה לדברי הרמ"א, דבכה"ג שקיבל את חמץ ואח"כ ייחד לו בית – עובר עליו.

וכמובן, שיש לברר את טעם החילוק.

כבר דנו לעיל בעניין קבלת אחריות על חמץ של גוי, דהא קיי"ל שאין שמירה בחפץ של נכרי, וא"כ מה כל הדיון בסוגיא. וכתבו הרמב"ן ועוד, דהכא איירי שקיבל אחריות בפה מלא. והוינן בה, האם מועילה קבלת אחריות בדברים בעלמא או דבעינן קנין. והבאנו דברי המחנ"א, דדווקא גבי פשיעה די בקבלת אחריות בפה בלבד, משום שיש לפשיעה יסוד חיוב גם ללא דיני שומרים, מדין גרמא בנזיקין, ולדעת המחנ"א ניתן לקבל אחריות על גרמא בנזיקין גם בדברים גרידא, והוכיח כן מדין ערב וכו', ע"ש. אמנם כתב, שבכדי לקבל אחריות לגבי גניבה ואבידה – מוכרח שיהיה מעשה קנין. ומהו מעשה הקנין? קבלת החפץ עצמה היא הקנין. ולכן, אם לא יקבל החפץ לידו – לא יהיה מעשה קנין. צריך משיכה. וכמ"ש בב"ק (עט) ובב"מ (צט) דתיקנו משיכה בשומרים.

עפ"ז, מובנים דברי החק יעקב. כאשר קיבל לידו את החפץ – ממילא קיבל אחריות בקנין, וקבלת האחריות מחייבת, וכיוון שמתחייב אף אם החמץ נמצא בבית אחר – עובר עליו. אך כאשר ייחד לו בית, כיוון שמלכתחילה לא קיבל את החמת לידו – לא היה כאן מעשה קנין, וזו סיבת הפטור מאיסור שהייה, משום דאע"ג שהיתה קבלת אחריות בפיו, מ"מ לא היתה קבלת אחריות ע"י קנין, ולכן אינו מתחייב.

וא"כ ניתן לומר, דאף לדעת הח"י, הרמ"א לא חולק על שיטת ר"ת, משום שכאשר קיבל לידו היה מעשה קנין ומשו"ה עובר עליו, וכו"ע מודו בדבר זה.

ויש לבאר כן אף בשיטת הרא"ש (סי' ו), שהסכים לדעת ר"ת שאם ייחד לו בית אינו עובר, ומאידך, בסימן ד' הביא את שיטת הגאונים, שהנפקד עובר בב"י וב"י, וחלק עליהם וסבר שהמפקיד עובר, משום שהמקום עליו מונח החמץ מושאל לו, וא"כ הוי שלו וברשותו. ולפי דבריו שם מדוע צריך שייחד לו בית כדי שלא יעבור, הרי גם אם

לא יחד לו בית אלא הניח את החמץ במקום כלשהו – המקום שייך לנכרי ולא לישראל, וא"כ לא יעבור עליו! ? אלא, שכאשר קודם קיבל עליו שמירה – אף אם אח"כ הניח את החמץ באיזה מקום ולא יחד לו בית – היה כאן קנין ולכן עובר עליו מ"מ.